

беларускай, іншамоўнай, нейтральнай і стылістычна абмежаванай лексікі. А самае галоўнае, віцебскі праязік з'яўляецца выдатным знаўцам чалавечай душы, каларытным мастаком нашага звычайнага і незвычайнага жыцця.

Спіс літаратуры

1. Рублеўскі, С. Абмытыя валуны / С. Рублеўскі. – Мінск: Логвінаў. – 2005. – 223 с.
2. Рублеўскі, С. Апостраф: Тэксты аб праявах быцця. – Мінск: ТАА ПП “Асобны дах”. – 2000. – 216 с.
3. Рублеўскі, С. Азярод: Апавяданні, эсэ. – Мінск: БДУ. – 2003. – 193 с.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. – Мінск: Гал. рэд. Бел. Сав.Э. – 1977. – Т. 1. – 605 с.
5. Якавенка, Н. Услед за Калумбам / Н. Якавенка // Лім. – 2006. – 9 чэрвеня. – С.7.

**МУЖЧЫНСКІЯ ІМЕНАВАННІ ЯК РЭПРЭЗЕНТАТАРЫ
ДУХОЎНАЙ КУЛЬТУРЫ НАРОДА
(на матэрыяле антрапанімікону Бешанковічыны)**

*К.А. Сасноўская
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

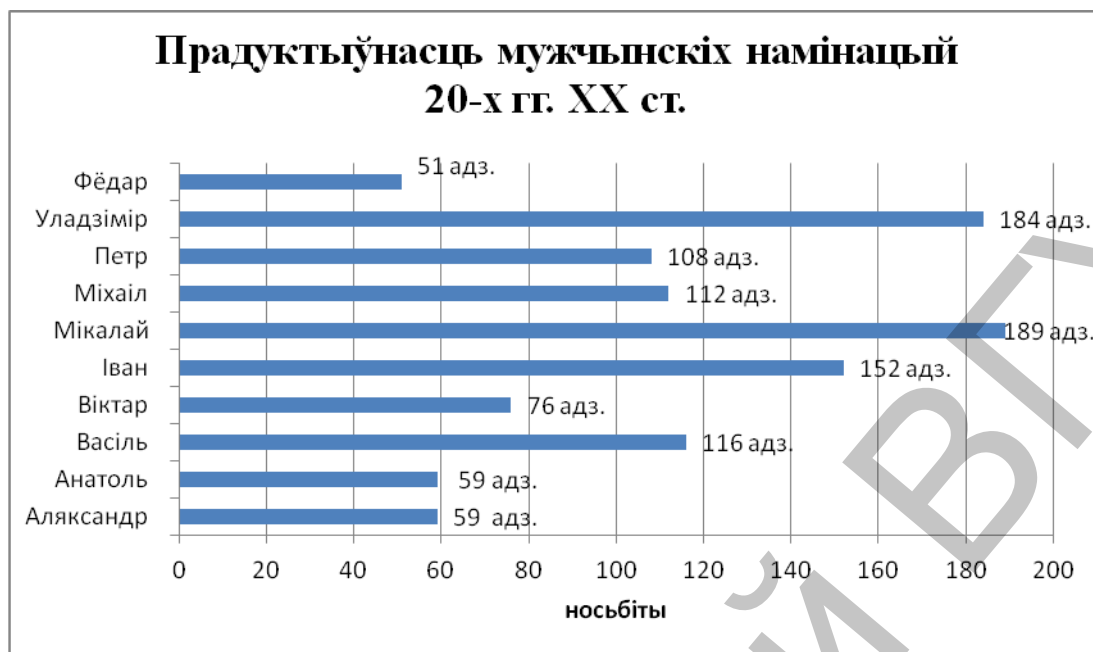
Уласныя імёны з'яўляюцца захавальнікамі гісторыі народа на розных перыядах жыцця і адлюстроўваюць тыя ці іншыя падзеі. “Антрапанімікон – гэта з'ява моўнай сістэмы, якая адчувае на сабе рознабаковы ўплыў не толькі сучасных моўных працэсаў, але і дэманструе адбіткі розных гістарычных змен, што адзначаліся ў лексічнай сістэме ўвогуле і ў антрапанімнай падсістэме ў прыватнасці. Вызначэнне гістарычнага шляху змен (напрыклад, формул іменавання) дае магчымасць акрэсліць і спрагназаваць кірункі будучых якасных пераўтварэнняў. Такім чынам, навуковыя даследаванні, якія прысвечаны пытанням гістарычнага фарміравання і развіцця моўных падсістэм, ніколі не страцяць актуальнасці.” [1, 8].

Мэта даследавання – выявіць асаблівасці развіцця мужчынскага іменніка 20-х гг. Бешанковічыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі спісы жыхароў Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці (152 мужчынскія намінацыі) 20-х гадоў ХХ ст. У ходзе аналізу фактычнага матэрыялу выкарыстоўваліся метады лінгвістычнага апісання, параўнальна-супастаўляльны, у тым ліку элементы арэальнага і статыстычнага.

Вынікі і іх абмеркаванне. Эпоха 20-х гадоў мінулага стагоддзя – гэта час стварэння магутнай рэспублікі – СССР, якая абвясціла сябе свецкай дзяржавай і аддзялілася ад царквы (царква была пазбаўлена ўсялякіх юрыдычных правоў). У сувязі з рэвалюцыяй 1917 года пачалі ўзнікаць імёны “савецкага” паходжання. Яркім сведчаннем з'яўляецца распаўсюджанне імя *Уладзімір* (*Владзімір², Владзімір, Владимир, Владзімер, Ладзімір, Уладзімер*), якое займае другое месца па ступені ўжывання (184 носьбіты), таксама ўзнікненне новых імён (*Май, Электрон*). Сярэдні каэфіцыент аднайменнасці складае 12 адзінак. Самымі частымі па колькасці імяносьбітаў з'яўляюцца наступныя імёны (гл. дыяграму 1): *Мікалай* (189 носьбітаў), *Уладзімір* (184), *Іван* (152), *Васіль* (116), *Міхаіл* (112), *Петр* (108), *Віктар* (76), *Аляксандр* (59), *Анатоль* (59), , *Фёдар* (51). Бесперапынна з канца ХІХ – пачатку ХХ ст. да 1930 года функцыянуюць імёны *Іван, Васіль і Міхаіл* (на першых двух кантрольных зрэзах яны з'яўляюцца частымі). Да рэдкіх антрапанімаў адносяцца наступныя: *Авакум, Альберт, Архіп, Вацлаў, Генрых, Гірша, Зеліх-Нафіта, Карпа, Лук'ян, Манеф, Пракоп, Прохар, Шміра, Юрый*. Дадзеныя намінацыі зафіксаваны толькі аднаразова. Большасць з іменаванняў з'яўляюцца неспрадвечна беларускімі. Этымалагічна гэтыя адзінкі ўзыходзяць да старажытнаўрэйскіх, зрэдку грэчаскіх імён.

² Імёны прыводзяцца ў адпаведнасці з арфаграфіяй даследаванай крыніцы

Дыяграма 1 – Прадуктыўнасць мужчынскіх намінацый

Адносна паходжання найбольшае распаўсюджанне атрымліваюць намінацыі з грэчаскай мовы – 44%: *Агафон, Аўдакім, Васіль, Дзмітрый, Ігнацій, Карна, Лаўрэн, Пракоп, Тарас, Ціхан, Яфім*, а таксама яўрэйскага (23%): *Аввакум³, Восіп, Гаўрыіл, Гурыі, Двейра, Залман, Зеліх-Нафіта, Іон, Лазарь, Хава, Хаім, Хона, Шолом, Янкіль-Моўша*. Пералічаныя антрапонімы часцей за ўсё сустракаюцца ў такіх населеных пунктах Бешанковіцкага раёна, як Бачэйкава, Бешанковічы і Ула. Па дадзеных Расійскай яўрэйскай энцыклапедыі, на тэрыторыі Бешанковіч у 1923 г. пражывала 1158 яўрэяў, у 1926 годзе – 1487 (55,3%) [2]. Групу адзінак лацінскага паходжання (15%) прадстаўляюць імёны *Альберт, Валянцін, Валяр’ян, Дементій, Клеменцій, Усцін, Флорыян, Ціт*. Акрамя таго дадзены перыяд прадстаўлены намінацыямі славянскага (*Барыс, Боліслаў, Браніслаў, Вячаслаў, Казімір, Радомир, Уладзімір*), польскага (*Вацлаў, Станіслаў, Юзан*), старажытнагерманскага (*Вільхельм, Вітольд, Генрых, Франц*), старажытнаскандынаўскага (*Ігар*), казахскага (*Есен*), турэцкага (*Інкілан*) паходжання.

Улічваючы той факт, што ў пачатку XX ст. (паслякастрычніцкі перыяд) беларуская мова была дастаткова неўнармаванай, то мадэлі іменавання таго часу значна адрозніваюцца ад сучасных і маюць свае спецыфічныя словаўтваральныя асаблівасці. Пры дапамозе словаўтваральнага аналізу фіналуўтваральнай асновы вызначаны найбольш пашыраныя групы мужчынскіх антрапонімаў:

- намінацыі, якія ўзыходзяць да традыцыйна-царкоўных на **-ій**: *Анатолій, Онотолій, Астафій, Афанасій, Вікенцій, Віталій, Генадій, Георгій, Дементій* (лічыцца рускай формай імя, на дадзеных М.В. Бірылы, на тэрыторыі Беларусі звычайна ўжывалася форма *Дементей* [12]), *Еўгеній, Евгений, Зіновій, Ігнатій, Кондратій, Клементій, Лаврентій, Лаврен* ← *Лаврентій* (у выніку страты канцавога **-ій** адбылося спрашчэнне груп зычных), *Парфірый, Савелій, Терентій*.

- намінацыі, якія ўзыходзяць да традыцыйна-царкоўных на **-ей**: *Аляксеі, Ляксеі, Маісеі, Матвей, Мацвей, Мацьвей, Севасцеі* (утворана пад уплывам усходнеславянскіх форм імён на **[-ей]**, што ўзыходзіць да царкоўнаславянскіх форм з канцавым **[-ий]**), *Цімафей, Цімахвей, Цымафей*.

З боку фанетычных асаблівасцей антрапонімаў адзначаны наступныя:

1. Ужыванне **[п]**, **[х]**, **[хв]** замест **[ф]**: *Агапон – Агафон, Ефим – Евфим, Понхвін – Панфіл, Трахім – Трафім, Цімахвей – Цімафей, Хведор – Федор*.

2. Ужыванне **[м]** замест **[н]**: *Николай – Миколай, Никита – Микита*.

³ Імёны прыводзяцца ў адпаведнасці з арфаграфіяй даследаванай крыніцы

3. Ужыванне [н] замест [м]: *Серафим – Серафин*.
4. Адсутнасць пачатковых галосных: *Гапон ← Агапон ← Агафон, Зыдор ← Ізыдор ← Ісідор, Ладзімір ← Уладзімір, Ляксандр ← Аляксандр, Ляксеі ← Аляксеі, Панас ← Апанас*.

5. Спрашчэнне груп зычных у сярэдзіне слова: *Авакум – Авакум, Авксентій – Аксентій, Лонгін – Логін, Евфимій – Ефимій*.

6. Адпазненне канцавога [-нй], [-ей], [-й]: *Анатолі → Анатолій, Антоній → Антон, Васілі → Васілій, Вікенці → Вікенцій, Віталі, Вітолі → Віталій, Лаврентій → Лаврен, Міфадзі → Мяфодзій, Еўгені → Еўгеній, Тимохвей → Тимох*.

7. Дабаўленне канцавога [о], [а]: *Аляксандро, Михайло*.

8. Замена [у] на [н]: *Кірыл ← Курыл*. З’яўленне гука [у] замест [і] магчыма звязана з гісторыяй развіцця славянскіх моў. У старажытнасці літара [іжыца], праз якую пісалася імя Кірыл, чыталася дваіка: як [і] і як [у]. Такім чынам дадзеная намінацыя атрымала два варыянты напісання: Курыл і Кірыл.

Асаблівасцю мужчынскага антрапанімікону Бешанковіччыны 1920-х гг. з’яўляецца суіснаванне дзвюх іменаслоўных сістэм: праваслаўнай і каталіцкай: *Базыль* – каталіцкая форма імені Васіль, *Вацлаў, Юзек* – польская форма імя Іосіф, *Якуб* – каталіцкая форма праваслаўнага імені Іаков, *Ян* – польская форма праваслаўнага імені Іоанн.

Заклучэнне. Паслякастрычніцкі перыяд характарызуецца з’яўленнем новых імён і высокім каэфіцыентам аднайменнасці. Словаўтваральны аналіз паказаў, што найбольш пашыранай формай ўжывання імён была традыцыйна-царкоўная. Інвентар мужчынскіх найменняў Бешанковіччыны больш адаптаваўся фанетыча, чым марфалагічна. Варыянтнасць форм мужчынскіх намінацый гаворыць аб тым, што і ў пачатку ХХ стагоддзя да канца не сфарміраваліся арфаграфічныя нормы фіксацыі імён. Дынаміка іменніка наўпрост залежыць ад экстралінгвістычных фактараў – гістарычных, сацыяльных і культурных змен.

Спіс літаратуры

1. Беларуская антрапанімія: вучэбны дапаможнік / Г.М. Мезенка (наук. рэд.) [і інш.] – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2009. – 254 с.
2. Российская еврейская энциклопедия // [эл. рэсурс]. – 2014 – Режим доступа: <http://rujen.ru/index.php> – Дата доступа 10.01.14. 16.50.
3. Бірыла М.В. Беларуская антрапанімія 1: Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1966. – 328 с.
4. Тупиков, Н.М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н.М. Тупиков. – Москва, 2005. – 1032 с.

ДАКЛАДНАСЦЬ ЯК АДНА З АДМЕТНЫХ КАМУНІКАТЫЎНЫХ ЯКАСЦЯЎ ТЭКСТАЎ РОЗНЫХ СТЫЛЯЎ

*Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Да камунікацыйных якасцяў маўлення адносяцца яго правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, багацце, сцісласць, выразнасць і вобразнасць. Дакладнасць уяўляе сабой уменне правільна адлюстроўваць рэчаіснасць, правільна выказваць думкі і афармляць іх пры дапамозе слоў [1, с. 134].

Мэта артыкула – выяўленне прычын недакладнасці ў тэкстах розных стыляў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – 30 адзінак), выбраныя аўтарам з тэкстаў афіцыйна-справавога, навуковага, мастацкага, публіцыстычнага, размоўнага стыляў. Для ілюстрацыі парушэнняў дакладнасці маўлення выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. Дакладнасць залежыць ад правільнасці словаўжывання, ад выбару слова, якое найбольш адпавядае названаму ім прадмету ці з’яве, зместу выказвання, яго мэце. Пры выбары слова неабходна ўлічваць яго семантыку, стылістычную пры-